

Projekt „Ochrona siedlisk żółwia błotnego w Dolinie Zwolenki”

**Piotr Chołuj / Andrzej Satory / Adam Kotowicz / *Mazowiecko –
Świętokrzyskie Towarzystwo Ornitologiczne***

Zdjęcia: Piotr Chołuj / Sławomir Wąsik / Adam Kotowicz / Maciej Rębiś

Wartość przyrodnicza

- Jedna z najcenniejszych ostoi przyrody w województwie mazowieckim, a w skali małych rzek być może najcenniejsza.
- Środowisko wodno – błotne z suchymi brzegami doliny, którego sercem jest dziko meandrująca rzeka.
- Rzeka nigdy nie była regulowana i meliorowana (poza krótkimi, 2 odcinkami).
- Jedna z najważniejszych ostoi żółwia błotnego w Polsce – żółw ma tu się wciąż dobrze, jego populacja rozmnaża się i jest zdrowa genetycznie. Jego środowisko życia w ostatnich latach ulega jednak gwałtownemu pogorszeniu.
- **Wysoka wartość przyrodnicza wytworzona w dużym stopniu dzięki działalności człowieka** – kopanie torfu, wykaszanie łąk.
- unikalne na skalę Polski kompleksy stawów potorfowych tworzące bogate siedliska życia.

Takiej Zwolenki już nie ma

- w latach 60-tych w dolinie rzeki nie było praktycznie w ogóle lasów
- powolne wycofywanie się tradycyjnej gospodarki – od lat 70-tych
- ostatnie masowe koszenia – 1996, obecnie kosi się 5 – 10 % pierwotnych obszarów

Zmiany środowiska – Mierzęczka, kompleks stawów

1957

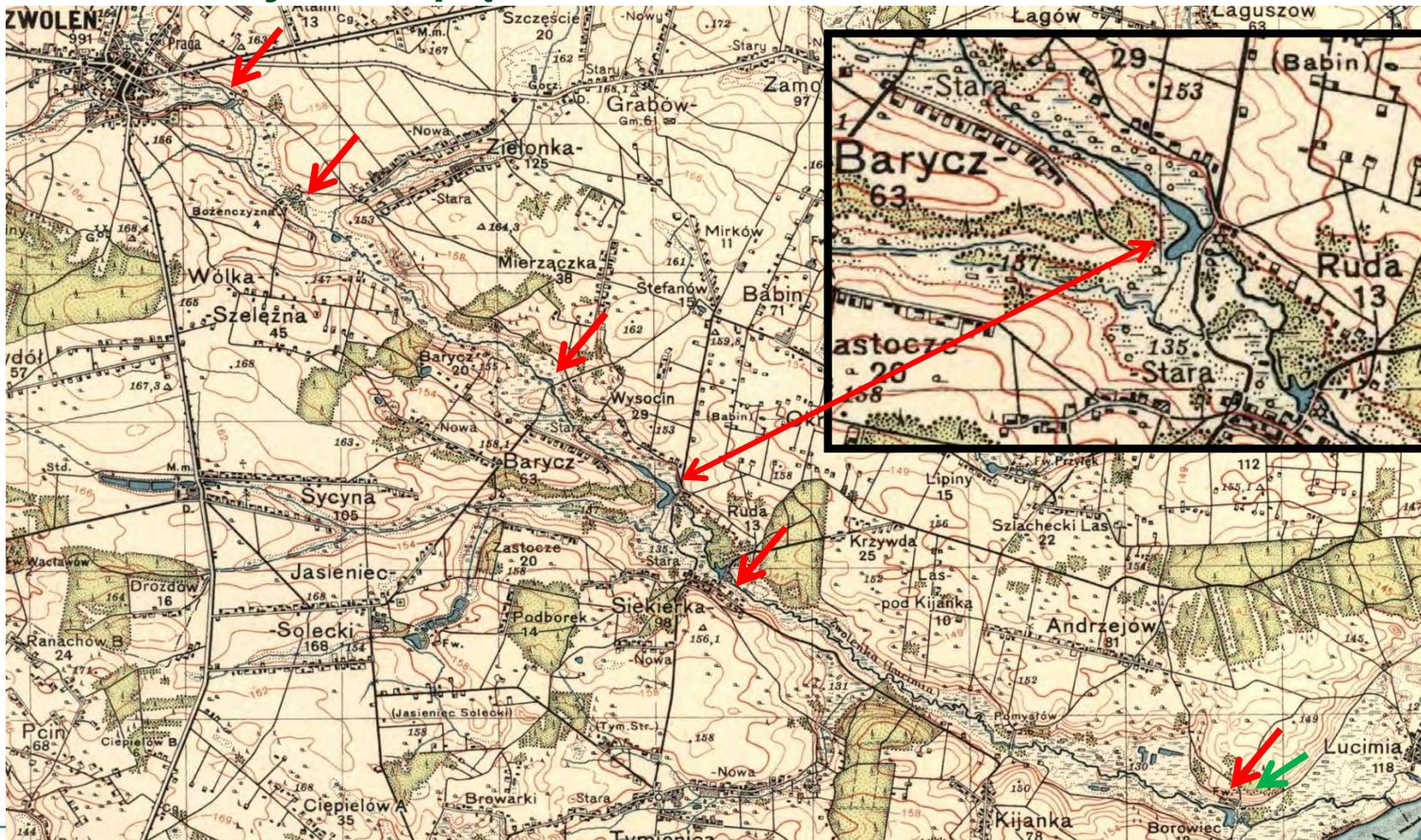

COGDIK

2009

Zmiany środowiska – 6 młynów i zbiorników młyńskich w 1938 r., obecnie tylko 1 spiętrzenie

Mapa WIG 1938 r.

Ostatnie kopanie torfu nad Zwolenką

- Nad Zwolenką jednym z najbogatszych siedlisk życia oraz głównym siedliskiem żółwi są stawy potorfowe - w latach 40 i 50-tych XX w. powstało ich **ok 360!!!**
- Ostatnie kopanie torfu – Borowiec 1997

Fot. A. Kotowicz

360 torfianek, większość zaniknie w ciągu 10 lat

- Stawy kopano na głębokość ok 2-2,5 m. Obecnie wypłyły się do głębokości 0,3-0,8 m
- Unikatowość Zwolenki jest związana z działalnością ludzką. To nie jest teren gdzie nic nie powinno się robić. Przeciwnie – bez aktywnych działań lokalnych społeczności rzeka taka jaką znany jeszcze dziś – „umrze”. Stanie się olchowym lasem

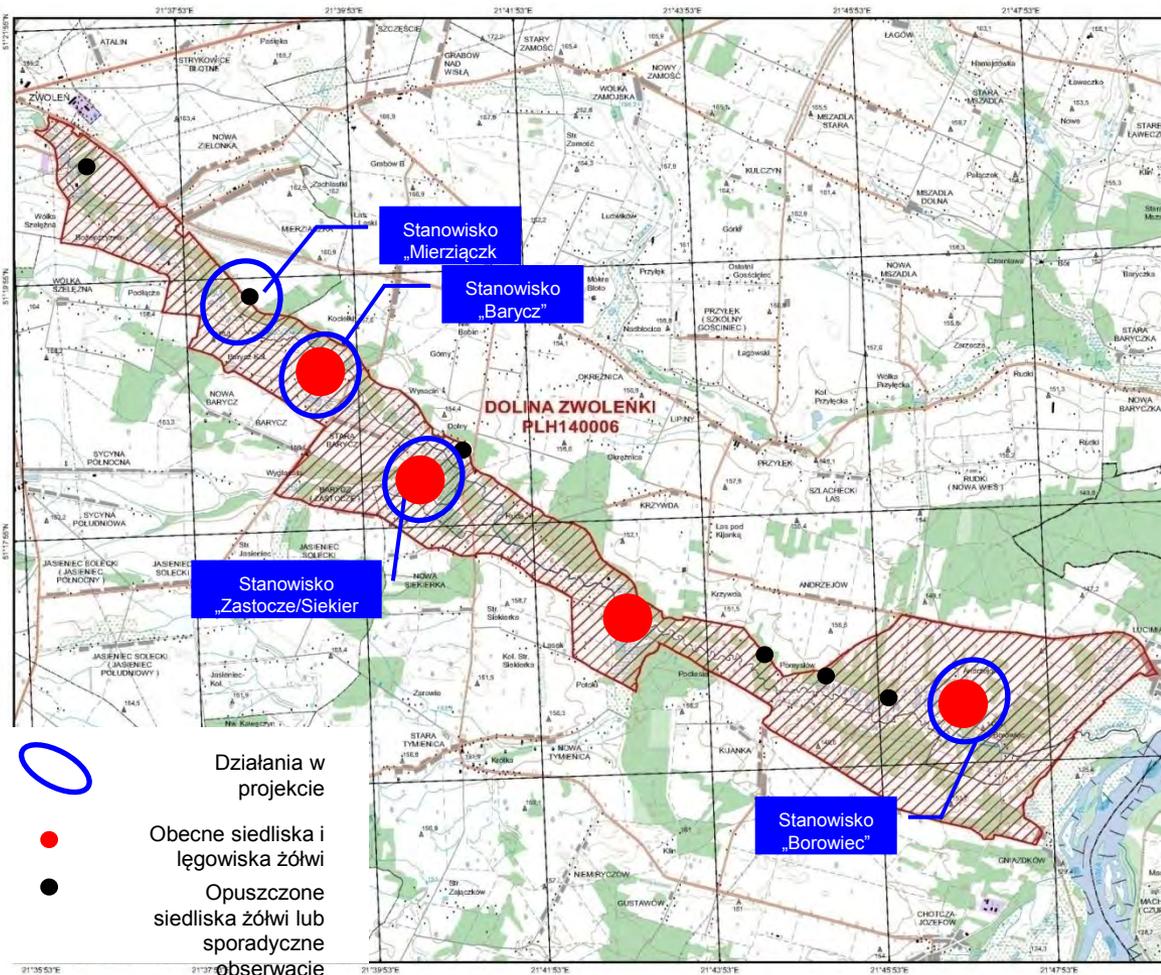

Fot. S. Wąsik

Czystość wód Zwolenki

- Lata 60-te – masowe występowanie raków
- Lata 80-te – „Zwolenka płonie” – zapaliły się chemikalia z dawnych Zakładów Metalowych. Straż Pożarna przyjechała, **ale jak gasić rzekę?**
- Lata 90-te – oczyszczalnie : miejska, w mleczarni, garbarni... Potem oczyszczalnia miejska przestaje sobie radzić...
- przyszłolna oczyszczalnia ścieków w Baryczy - zrzut „oczyszczonych” wód do stawów żółtowych

Populacja żółwi nad Zwoleńką – 100-150 sztuk,

- Działania w projekcie
- Obecne siedliska i łęgowiska żółwi
- Opuszczone siedliska żółwi lub sporadyczne obserwacje

Natura 2000
Dyrektiva Siedliskowa

PLH140006
Dolina Zwoleńska

arkusz 1 / 1

Skala 1 : 50 000

Aktualność danych: 14.04.2006
Data sporządzenia mapy: 14.04.2006

PUWG 992
Odwzorowanie: Gaussa-Kruggera
Przebiegnięcie na wschód: 500000
Przebiegnięcie na północ: -530000
Półdnik osiowy: 19 E
Współczynniki skali: 0,9993
Równoleżnik osiowy: 0

EUREF 1989
Elipsoida: GRS 1980
Jednostka: Metry

PLH140006
Dolina Zwoleńska
specjalny obszar ochrony siedlisk

specjalny obszar ochrony siedlisk

sąsiadujące specjalne obszary ochrony siedlisk

opracowane przez **TECHEX**

Co zagraża żółwiom?

- Wypływanie i zarastanie stawów
- Zarastanie lęgowisk - żółw składa jaja na łądzie na przełomie maja i czerwca
- Lisy
- Sieci kłusownicze, „bębenki”

Kurczenie się łągowisk i siedlisk - Barycz

- Zagrożenia „sukcesyjne” – wypłykanie i zarastanie torfianek, zarastanie łągowisk

1957

COGDIK

2003

Historia pewnej torfiarki

2007

Fot. A. Kotowicz

2008

Historia pewnej torfianki – rok później

- 2009

Inna torfianka – prześwietlanie, wiele nowych połowów żółwi.

Fot. A. Kotowicz

Kurczenie się łągowisk i siedlisk – rezerwat w Borowcu

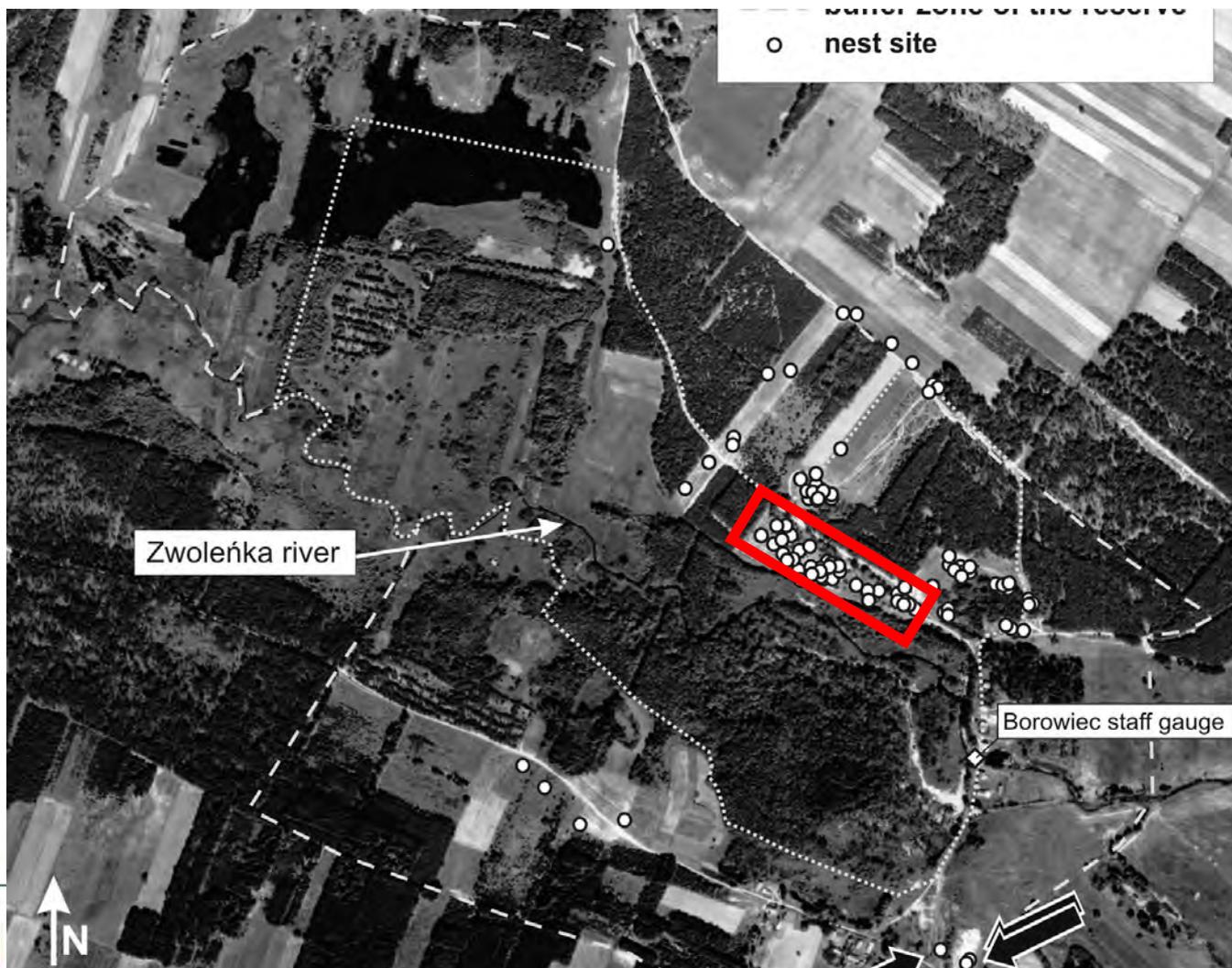
1957

2003

COGDIK

Kurczenie się lęgowisk

Złoża żółwi
1987 - 2002,
foto 1997 – za
S.Mitrus

Odślaniamy łągowiska

2008

Fot. A. Kotowicz

2009/2010

2009 – kilka samic złożyło jaja na „odświeżonym” lęgowisku, ale już w lato 2010...

Fot. A. Kotowicz

Wykopiemy ok 1 h stawu w rezerwacie „Borowiec”

2003

2012 – planowany staw

Procedury administracyjne – rezerwat w Borowcu (szacunki)

- **Opinia RDOŚ** nt projektu – **3 tygodnie**
- **Decyzja GDOŚ** – pozwolenie na działanie w rezerwacie – **1 m-c**
- **Decyzja o lokalizacji celu publicznego** – **5 m-cy** (pierwsza taka procedura w gminie) uzgodnienia m. in. z Wojewodą, Marszałkiem Sejmiku etc
- **Decyzja środowiskowa** – **1,5 m-ca**
- **Pozwolenie wodno-prawne** – **2-3 m-ce**
- **Powtórna decyzja GDOŚ** – **3 m-ce**
- **Pozwolenie na budowę** – **2 m-ce**
- Do większości decyzji trzeba doliczyć 2 tygodnie uprawomocnień

- **Potem będzie już „z górki” ;) – przetarg (procedura ze 2 mce – jak ktoś się zgłosi) i kopanie (ze 2 m-ce jak Zwolenka nie wyleje, a jak wyleje to ze 4 m-ce...albo jak bardzo wyleje to nie zmieścimy się w harmonogramie projektu...)**

Problemy logistyczne, prawne i wynikające z biologii gatunku – rezerwat w Borowcu

- **Wysokie uwodnienie rezerwatu (spiętrzenie sztuczne + tamy bobrowe)** – trudno znaleźć moment w ciągu roku kiedy jest mniej wody, a wysoki poziom praktycznie uniemożliwi kopanie. Olbrzymie ryzyko dla wykonawcy.
- **Biologia gatunku :**
  - Maj – czerwiec – lęgi żółwi, na terenie przylegającym do miejsca kopania stawu znajduje się fragment lęgowiska, nie można wtedy prowadzić prac bo zagraża to migrującym samicom
  - Cały transport urobku musi uwzględniać lęgowisko
- **Urobek** – co zrobić z 15 000 m³ urobku?
- **Stanowiska innych rzadkich gatunków** np. motyle...

Sprzęt

Fot. P. Chołuj

Sprzęt

Fot. P. Chotuj

Sprzęt

Fot. P. Chołuj

Staw 1...

Fot. P. Chołuj

Staw 1...

Fot. P. Chołuj

Staw 1...

Fot. P. Chołuj

Staw 1...

Fot. P. Chołuj

Staw 2...

Fot. P. Chołuj

Staw 2...

Fot. P. Chołuj

Staw 2

Fot. P. Chołuj

Staw 2...

Fot. P. Choluż

Staw 2...

Fot. P. Chołuj

Staw 3...

Fot. P. Chołuj

Staw 3...

Fot. P. Chotuj

Staw 3...

Fot. P. Chołuj

Staw 3...

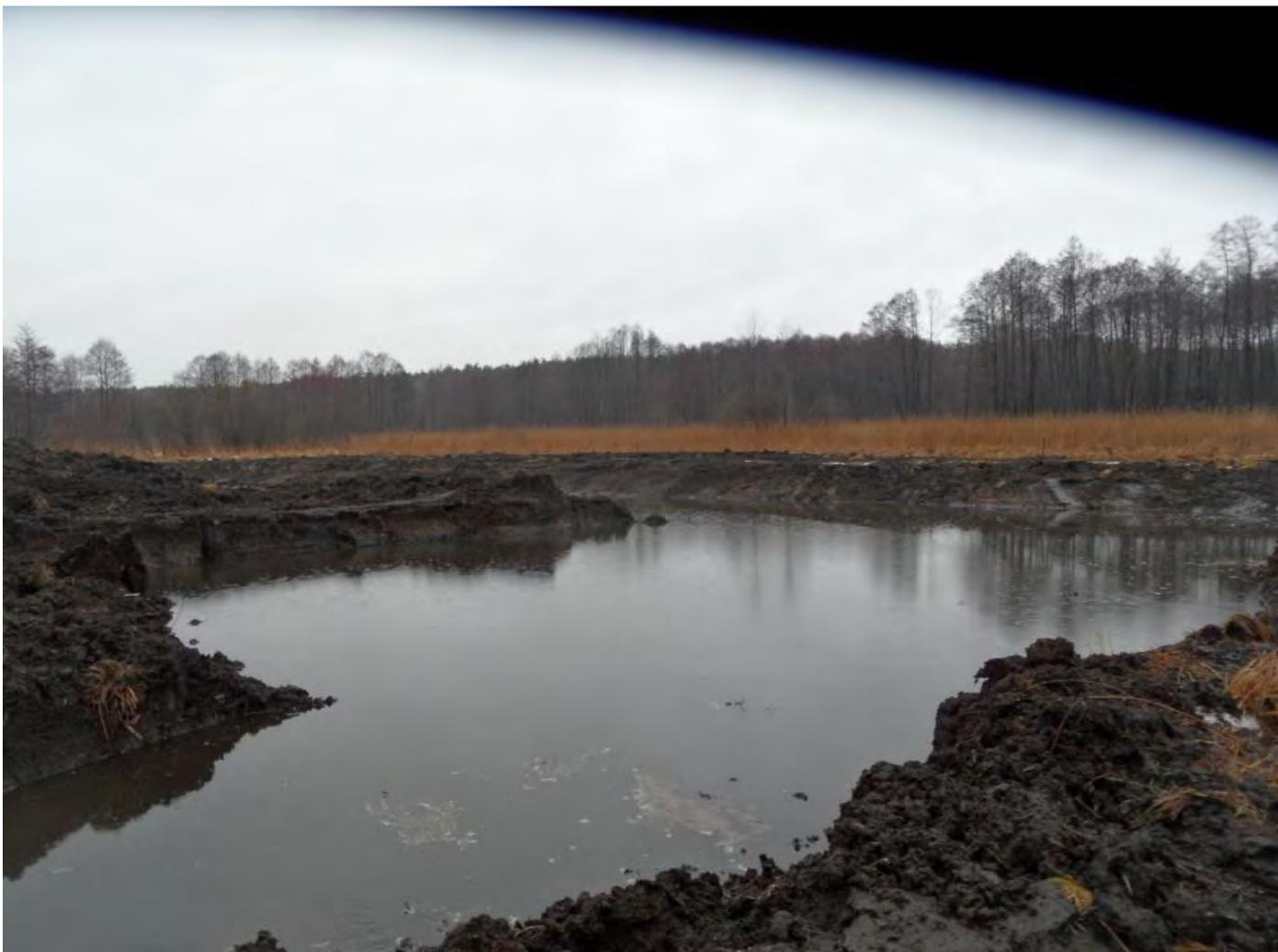
Fot. P. Chołuj

Staw 4...

Fot. P. Choluż

Staw 4...

Fot. P. Chołuj

Staw 4...

Fot. P. Chotuj

Staw 4..

Fot. P. Chotuj

Staw 4...

Fot. P. Chołuj

Staw 4...

Fot. P. Chołuj

Staw 4 i studenci Uniwersytetu Warszawskiego

Fot. P. Chołuj

Staw 5...

Fot. P. Chotuj

Staw 5...

Fot. P. Choluż

Staw 5...

Fot. P. Chotuj

Staw 5

...

Fot. P. Chołuj

Staw 5...

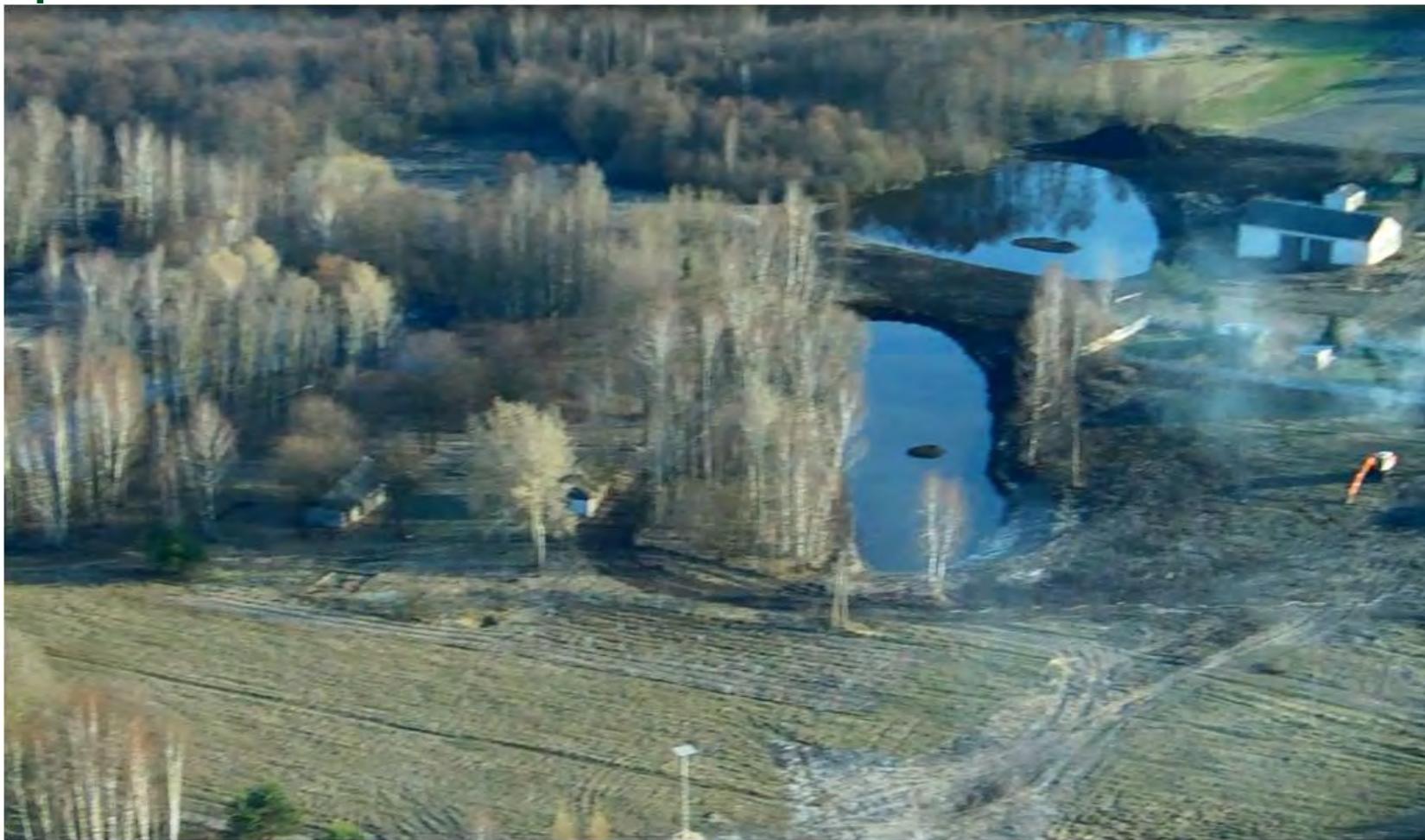
Fot. P. Chołuj

Staw 5...

Fot. P. Chołuj

Z lotu ptaka...

Z lotu ptaka

Z lotu ptaka

Efekty

Fot. P.Choluj

**Efekty – na 3 z 5
stawów pojawiły
się żółwie w
okresie do 3
miesiący od
wykopania. Za
czynnik sukcesu
uznaliśmy 3 lata..**

Fot. A. Kotowicz

Centrum Koordynacji
Projektów Środowiska

www.ckps.lasy.gov.pl

Fot. P. Chołuj

**INFRASTRUKTURA
I ŚRODOWISKO**
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
WOJU REGIONALNEGO

